

Uvodna reč urednika specijalnog broja

Guest editors' introduction

Časopis *Stanovništvo*, kao najstariji demografski časopis na Balkanu, nije do sada praktikovao objavljivanje više od dve sveske u jednoj godini. Ipak, povod za izuzetak je međunarodna naučna konferencija *Population in post-Yugoslav countries: (Dis)similarities and Perspectives*, održana u Velikoj sali Instituta društvenih nauka u Beogradu 19–20. aprila 2024. godine u organizaciji Društva demografa Srbije, Centra za demografska istraživanja Instituta društvenih nauka i Geografskog fakulteta Univerziteta u Beogradu. Uredništvo časopisa je odlučilo da objavi specijalni broj časopisa posvećen odabranim radovima sa konferencije pod nazivom: **Aktuelna populaciona pitanja u postjugoslovenskim zemljama**. Pred gostujućim urednicima, koji su bili i članovi programskog odbora konferencije, bio je težak zadatak da od čak 50 predstavljenih radova, izaberu one koji će biti kandidati da, nakon redovnog recenzentskog postupka, budu objavljeni. Kriterijum za odabir tekstova je, pored želje da budu zastupljeni autori iz svih bivših republika Jugoslavije, bio da radovi obrađuju što aktuelniju demografsku problematiku uz komparaciju između postjugoslovenskih država. Po završetku postupka recenzije, šest radova je zadovoljilo standarde časopisa i oni se nalaze u ovom broju.

Specijalno izdanje časopisa, za razliku od tematskih sveski, nije fokusirano na određeni istraživački problem, stoga u uvodnoj reči gostujućih urednika neće biti uobičajenog upoznavanja sa temom. Nema potrebe naglašavati da su, nakon raspada Jugoslavije, postjugoslovenske

zemlje u određenoj meri nastavile da dele zajedničku demografsku sudbinu. Ratovi tokom 1990-ih godina rezultirali su masovnim migracijama i raseljavanjem stanovništva u tri najmnogoljudnije republike bivše Jugoslavije. Ekonomske migracije su, takođe, bile i još uvek su značajne, s obzirom na to da mnogi traže bolje ekonomske prilike van regiona. Stope fertiliteta su niske u većini država sa prostora bivše Jugoslavije, dok su stope smrtnosti relativno visoke u poređenju sa zapadnoevropskim standardima, što je posledica starenja populacije i nedovoljno razvijenih sistema zdravstvene zaštite i javnog zdravlja. Posledično najveći populacioni problemi u postjugoslovenskim zemljama su intenzivno demografsko starenje i smanjenje stanovništva. Osim smanjenja ukupne radne snage, izazov za tržište rada postjugoslovenskih država je starenje zaposlenih lica, koji je povezan sa pitanjima produktivnosti rada i "skupljanja" radne snage, odnosno sada već hroničan nedostatak radnika u pojedinim zanimanjima.

Odabrani radovi upravo daju doprinos razumevanju pomenutih demografskih procesa, pokušavajući da rasvetle aktuelnu populacionu problematiku novim metodološkim rešenjima i konceptima.

Kontinuirano niske vrednosti fertiliteta su u osnovi gotovo svih demografskih izazova, pa je logično što je redosled članaka takav da se oni koji se bave rađanjima nalaze na početku specijalnog broja. Prvi rad istražuje rodne razlike u obrascima završenog kohortnog fertiliteta u Srbiji iz ugla obrazovnog gradijenta. Prvi put kod nas se analizira

muški fertilitet na osnovu posebne obrade podataka Popisa 2022. godine. Autori diskutuju o uticaju obrazovne ekspanzije, rodne neravnopravnosti u porodici, nedostacima institucionalne podrške roditeljima i posledično većim oportunitetnim troškovima roditeljstva na porast bezdetnosti i pad završenog fertiliteta u Srbiji. Sledeći rad proučava odnos između obrazovanja i vanbračnog fertiliteta u Hrvatskoj. Polemiše se da su šire demografske promene, posebno obrazovna ekspanzija tokom poslednjih decenija, igrale značajniju ulogu od re-tradicionalizacije same po sebi u porastu vanbračnog fertiliteta.

Sledi tekst koji se bavi posledicama demografskog starenja na prostoru bivše Jugoslavije. Uvodi se pojam *dubokog starenja*, koji se odnosi na gubitke fertilnog kontingenta i radno aktivnog stanovništva, ali i na ubrzavanje opadanja broja stanovnika.

Centralno pitanje u narednom članku je da li i kako se može poboljšati zaposlenost žena starosti 20–49 godina u postjugoslovenskim zemljama. Prihvatajući feminističke principe, početna premisa je da se rodna ravnopravnost ne ogleda samo u nižim stopama zaposlenosti žena, već i u višem udelu zaposlenja sa nepunim radnim vremenom. Roditeljstvo se pojavljuje kao ključni faktor koji utiče i

na kvantitet i na kvalitet zaposlenja žena tokom ove životne faze. Autori u pretposlednjoj studiji imaju u fokusu mladu populaciju sa visokim obrazovanjem u Srbiji (na opštinskom nivou) i razmatraju stepen njene angažovanosti na tržištu rada.

U poslednjem radu, istraživanje je bazirano na popisnim podacima o etničkim Hrvatima u Republici Srbiji i etničkim Srbima u Republici Hrvatskoj sa ciljem procene njihove demografske održivosti u budućnosti.

Svakako da odabrani radovi nisu reprezent svih, pa čak ni ključnih, tema predstavljenih na konferenciji, ali svojim kvalitetom, po mišljenju urednika ovog broja, zaslužuju da budu izdvojeni i objavljeni u specijalnom broju *Stanovništva*.

Ivan Marinković¹

Vera Gligorijević²

¹ Center for Demographic Research of the Institute of Social Sciences, Belgrade, Serbia

² University of Belgrade – Faculty of Geography, Belgrade, Serbia

Correspondence:

Ivan Marinković, Institute of Social Sciences, Kraljice Natalije 45, Belgrade, Serbia

Email:

imarinkovic.pa@gmail.com